

A TÚLÉLÉS HÁBORÚJÁTÓL AZ APOKALIPSZISIG: A NORMÁK FELOLDÁSA A NARRATÍVÁKBAN

BIRHER NÁNDOR¹

Absztrakt

A történelem vége koncepció meghaladottsága mára már szinte közhellyé vált. A világon az egyik leginkább idézett gondolatról, – mármint a történelem vége és az utolsó ember fukuyamai gondolatáról – lassanként kiderült nem csak az, hogy nem igaz, hanem az is, hogy tudatosan ideológiával átítatott diskurzusnak szánták.

A történelem nem ért véget, a háborúkat nem tudjuk valamiféle ideológiákon túli, globális, felsőbbrendű emberiséggel elkerülni. Ezzel szemben új tény az is, hogy a harmadik világháború, vagy szofisztikáltabban, a globális háború már nem az életért (kevésbé elegánsan élettérért) folyik, mert ez a háború egészen biztosan el fogja pusztítani a ma ismert életet.

Kulcsszavak: háború, igazságos béke, a történelem vége, a vallások szerepe, újfajta kormányzási módok, nemzetközi szervezetek

1. Bevezetés

A német történetfilozófusok már a 70-es évektől kezdődően világossá tették, jelen pusztító képességeinket figyelembe véve az emberiség léte az „éppen még nem nem-létezők” léte. Nem atomfegyverek vannak politikai helyzetekben, hanem politikai akciók vannak az atomhelyzetben. Az ember megalkotta az elképzelhetetlent, a világa teljes megsemmisítését. Mindenható lett, de sajnos csak a pusztítás értelmében².

Mindezt pedig fel sem tudjuk fogni. Írta Günther Anders 1986-ban. Ez az elkészerítő helyzet, – mármint ami az önpusztítás bizonyosságára és annak teljes felfoghatatlanságára vonatkozik – csak egy módon változtatható meg: ha valóban felfogjuk a negatív mindenhatóságunkat, és kellő alázattal (és belátással³) lemondunk annak gyakorlásáról.

2. Teljesen új szituáció a történelem vége után

Azon túlmenően, hogy az ember képes önmagát a késő középkorban megkezdett technológiai fejlődés segítségével kifejlesztett fegyverekkel elpusztítani, még egy faktort meg kell említeni. Nem csak a fegyverekkel tudjuk a civilizációkat megszüntetni. A teljesen félresikerült, az irigységre és a versenyre épülő fenntarthatatlan gazdaságunkkal is, amelyik eljutott a környezet olyan mértékű kizsákmányolásához, hogy az az éghajlat jelentős, magát az emberi életet is veszélyeztető mértékű megváltozásának egyik jelentős faktora lett.

Egyértelmű, hogy a globális háború nagy valószínűséggel az utolsó háború lesz. Vagy azért, mert élve a technológia adta lehetőségekkel és fegyverekkel,

¹ egyetemi tanár, PPKE BTK, birher.nandor@btk.ppke.hu

² Anders, Günther, Tézisek az atomkorról, in: Kalmár Zoltán (szerk.), Német történetfilozófia a rövid 20. században, Veszprémi Egyetem, Veszprém, 1996, 541-542.

³ Lonergan, Bertrand, Insight, New York 1958.

elpusztítjuk magunkat, vagy azért, mert olyan mértékben terheljük tovább a környezetünket a kisebb, ámde tartós konfliktusokból adódóan, hogy élehetlenné válik a Föld. Erről a második veszélyről sem szabad elfelejtkezni akkor, amikor majd nyugodtan hátradőlünk, hogy a jelenlegi 2022-es konfliktus „csak” a hidegháború meleg előszobája.

Mindebből egyértelművé vált, hogy mára már megengedhetetlen, hogy egyáltalán igazságos (védekező) háborúról beszéljünk. Részben azért, mert minden háború visszavonhatatlanul pusztító, részben pedig azért, mert az igazságos fogalma a társadalmi diskurzusok sokaságában elvesztette valóság tartalmát⁴.

Mindebből az következik, hogy egyetlen út maradt az emberiség előtt: az igazságos béke megvalósítása, azaz meg kell teremteni a háborút megakadályozni képes intézményi és kapcsolati rendszert, ami létre tudja hozni a fegyveres konfliktust megelőző konszenzust. Összegezve: az igazságos béke feltétele az igazságos prevenció. A jövő intézkedései (amennyiben sikerül a III. Világháborút, azt még idejében lezárva, túlélni) csakis az igazságos prevencióra irányulhatnak.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a túlélés háborúja, ami az ember ragadozó természetéből indult ki, amelyben az egyes nemzetek vagy érdekcsoportok „életteret akarnak szerezni”, már nem értelmezhető. Napjainkban vált egyértelművé, hogy a háború nem szolgálhatja a közösség túlélését, a nagyobb hatalmat, vagy a jövőbeli szervezettebb társadalom megalapozását⁵.

Kiemelt veszélyt jelent, ha már nem félünk eléggé az „apokalipszistól”, az önpusztítástól. A megfordulás első elemeként el kell érni, hogy a klíma- vagy háborús szorongás tárgyat kapjon, és a szorongás olyan tényleges félelemmé alakuljon, amelyik egyértelmű és azonnali cselekvésre készítet. Ezen okból használja Ferenc pápa évek óta a III. Világháború kifejezést.

Az értelmes cselekvés lehetőségét az adja korunkban, hogy nagyon sok adattal és elemzési kapacitással rendelkezünk a társadalom változásai vonatkozásában, az előrejelzési képességünk jelentősen megnőtt. Mindez lehetővé teszi, hogy a tudományos erőforrásokat koncentrálni olyan új modelleket alakítsunk ki, amelyek előre jelzik a lehetséges veszélyeket, és amelyek segítségével kiolvashatók a pusztulást elkerülő kiutak. A néhány éve megjelenő pandémia megmutatta, szükség esetén az emberek képesek a hatékony, áldozatokkal is járó együtt-cselekvésre.

A modellezés során ki kell zárni (nem szabad megengedni) minden olyan scenáriót, amelyik az emberiség pusztulását vizionálja. Egészen bizonyos, hogy a jelentős mértékű változás nem kerülhető meg, továbbá az is egyértelmű, hogy a jövőben már nem vezet eredményre a kihelyezett, proxy háború, hiszen az érdekek kapcsolódásai egyértelműen azonosíthatók, továbbá a proxy háborúkból jó eséllyel kialakuló globális háborúból soha többé nem származhat (senkire nézve sem) előny.

Ahhoz, hogy a jelentős nemzetközi konfliktusok ne vezessenek a negatív mindenhatóság megvalósulásához a következő feltételekre van szükség:

- a már fegyveres konfliktusba fordult konfliktusok minél rövidebb idő alatt érjenek véget

⁴ Gócze István (szerk.), Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig, Ludovika Könyvkiadó, 2017., Birher Nándor, Tanulmányok a katonai értékteremtés megalapozásához, (Az orosz-ortodox egyház szociális tanítása a háborúról), VHF, ZMNE, Veszprém 2008, 30-32.

⁵ Korábban a háborúk „szent célja” fejlődésre irányult. Egészen napjainkig számtalan kisebb-nagyobb konfliktus zajlott, emberek millióit lemészárolva. Ez a folyamat lépésről lépésre vezet egyre nagyobb konfliktusok felé. 2022. 02. 24-én értünk el ahhoz a ponthoz, ahonnan csak teljes fordulattal van visszaút.

- ki kell zárni az ABC fegyverek alkalmazásának lehetőségét
- ki kell zárni a kritikus infrastruktúra (internet, nemzetközi vezetékek, műholdak) érdemi pusztítását
- ki kell dolgozni a működő prevenció rendszerét (szabályozó normák, előrejelzési módszertanok, kommunikációs csatornák tudatos alakítása)

3. Új módszertan: a háború irracionálisának radikális igazolása

Az előbb elmondottak alapján bizonyítani kell, hogy a háború csak irracionális lehet. Az igazságos háború fogalmát teljes terjedelmében meg kell szüntetni. Ennek értelmében világossá kell tenni, hogy a Clausewitz-féle elv, ami szerint a háború a politika folytatása más eszközökkel, az új környezetben nem fenntartható. Részben azért, mert a globális háborúban nem lehet – a dolog természeténél fogva – racionalitás, részben pedig azért, mert a korábbi gyakorlat szerint is, a háború nem a politikum, hanem a gazdaság érdekének megvalósítását elősegítő eszköz volt. A fegyveres konfliktusok egyre inkább egy kiszámolt és kiszámítható nemzeti/globális vállalkozás elemeiként jelentek meg.

Mindez hasznos, hiszen ha a konfliktusok gazdasági érdekek mentén számíthatóak, akkor az új környezetben az egyértelmű irracionálisuk is kiszámítható, ezért a prevenció is megvalósítható lehet. A háború, a jól számítható kockázatait figyelembe véve, nem lehet ésszerű megoldás semmilyen formában, így nem lehet ésszerű magyarázat sem, semmilyen problémára. Természetesen ezen tények elismerése nem könnyű feladat, viszont megvalósítható abban az esetben, ha rendelkezésre állnak a megfelelő nemzetközi szabályozók a nemzetközi jog, az erkölcs és a vallások területén.

A hidegháború, a háborús elrettentés pontosan erre az értelmezésre épült. Napjainkban a helyzet annyiban változott, hogy valójában egyre kevésbé érzékeljük a negatív mindenhatóság valós súlyát, mivel ezt a tényt is csak egy narratívának gondoljuk a sok közül.

Valójában azonban a háborús prevenciónak kell lennie a teremtésvédelem legfőbb elemének: azaz nem a háború környezetterhelését kell csökkenteni, hanem meg kell akadályozni, hogy – gazdasági racionalitás miatt – háborút lehessen „tervezni és indítani”.

Immanuel Kant még hitt abban, hogy a jogban megjelenő racionalitás alkalmas a háború megfékezésére, és az örök béke megteremtésére. Látva a háborús jog gyengeségeit, a nemzetközi szervezetek kevésbé hatékony beavatkozási lehetőséget meg kell állapítanunk, hogy a racionalitás megjelenéséhez – Kant idealizmusa ellenére – kevés a jog.

„Ez a hódolás, amit minden állam a jogfogalmak iránt – legalább szavakban – tanúsít, mégis azt bizonyítja, hogy van valami az emberben, ami ma még szunnyad. Van: szemben a benne lévő gaszág princípiumával (amit le nem tagadhat) valami még nagyobb erkölcsi hajlam: hogy azon egyszer majd mégiscsak fölülkерüljön, és ezt másoktól is remélje. Máskülönben ez a szó: jog, sohasem kerülne ajkára az államoknak, akik egymással harcolni akarnak. Hacsak azért nem, hogy csupán gúnyt űzzenek vele.

Mi az a mód, ahogyan az államok jogukat keresik? Sohasem a pör, mint ott, ahol egy külső törvényszék létezik. Hanem csak egy lehet: a háború. Ezáltal azonban – és kedvező kimenetele, a győzelem által – a jog kérdése nem dől el. A békeszerződés véget vet ugyan a jelenlegi háborúnak – s ezt a véget nem is lehet éppen

igazságtalannak nyilvánítani: mert ebben az állapotban mindenki bíró a saját ügyében. De nem vet véget a békeszerződés a háborús állapotnak...⁶

Maga Kant is látja, hogy önmagában a jog rendjének alkalmazása nem elégséges anélkül, hogy azt a moralitás meg ne alapozná. Az erkölcs (és az abban felismert „kell”) az a szabály, amelyik garantálja, hogy ne csak az egyén, de az egész közösség értelmesen gondolkodó tudjon maradni, a következők szerint:

„A háborúra felkészült államok kötelesek tanácsba vonni a filozófusok maximáit a nyilvános béke lehetőségének feltételeiről.

A politikai maximáknak nem szabad a minden egyes államra követelésükből várható jóllétből és boldogságból kiindulniok, mint az állambölcsesség legfelsőbb – de empirikus – alapelvéből. Tehát nem a célból, amelyet mindenik közülük tárgyává (akarásának tárgyává) tesz. Hanem a jogi kötelesség tiszta fogalmából (a kell-ből, amelynek a priori elve a tiszta ész által adva van): akármik legyenek is ebből a fizikai következmények.⁷

Kant megállapítja, hogy szükség van az emberi méltóság etikai értelmezésére, amit nekünk ki kell egészítenünk egy avított tűnő megjegyzéssel: szükségessé vált az élet értelmére irányuló kérdés megválaszolása is. Ebben pedig az erkölcs és a vallás a történelmi alapokon nyugvó iránymutató szabályrendszer.

Ezen szabályozók segítségével mielőbb meg kell teremteni azt a környezetet, amelyben az egyes hatalmak össze tudják mérni nemcsak a gazdasági és fizikai, hanem az erkölcsi és tudásbeli erejüket is anélkül, hogy az a természet vagy az ember közvetlen pusztításával járna. Ki tudja, az érdekek globális hálójának kialakítása és egyre jobb megismerése, vagy a robotika fejlődése nem ebbe az irányba vezet-e?

4. A normák feloldása a narratívákban

A gyakorlati tapasztalat igazolta, hogy a tisztán az ész törvényei alá rendelni kívánt jogi szabályozás nem oldotta meg a háborúk kérdését. Sőt, egyre inkább szétfoszlik mind az I. Világháború körüli háborús jogi szabályok, mind pedig a II. Világháborút követő nemzetközi szabályozás erejébe vetett hit.

A normák, különösen is az egyre szaporodó, de egyre homályosabb emberi jogokra vonatkozó szabályok a különböző értelmezéseknek esnek áldozatul. Egymásnak szögesen ellentmondó interpretációk jelennek meg ugyanabban a témában attól függően, hogy milyen társadalmi diskurzusban zajlik a narráció. A sokféle értelmezés zajában egyre kevésbé vagyunk képesek elfogadni, hogy lehet igazság. Márpedig kevesebb dolog tud határozottabban rámutatni az igazság létére, mint a háború. Persze ehhez az is kell, hogy az ember meghallja a füle mellett elsüvítő lövedék hangját – állapítja meg Hamvas Béla a II. Világháború során az orosz fronton⁸.

A következő időszak sürgető feladata, hogy legyünk képesek elvonatkoztatni, és közvetlen fegyveres cselekmények nélkül is megérteni, hogy a háború nem jó. Ez pedig feltétlenül kötelező igazság. Ha a belátásnak erre a szintjére kollektíven el tudunk jutni, akkor kezdődhet a valódi prevenció.

Először is megállapíthatjuk, hogy a globális fegyveres konfliktusok kialakulásának vannak egyértelmű előjelei. Ezek közül egyet említenénk: a háborúra vonatkozó szóhasználat gyakoriságát. Az 1. ábrán jól látszik, hogy a „Krieg” szó

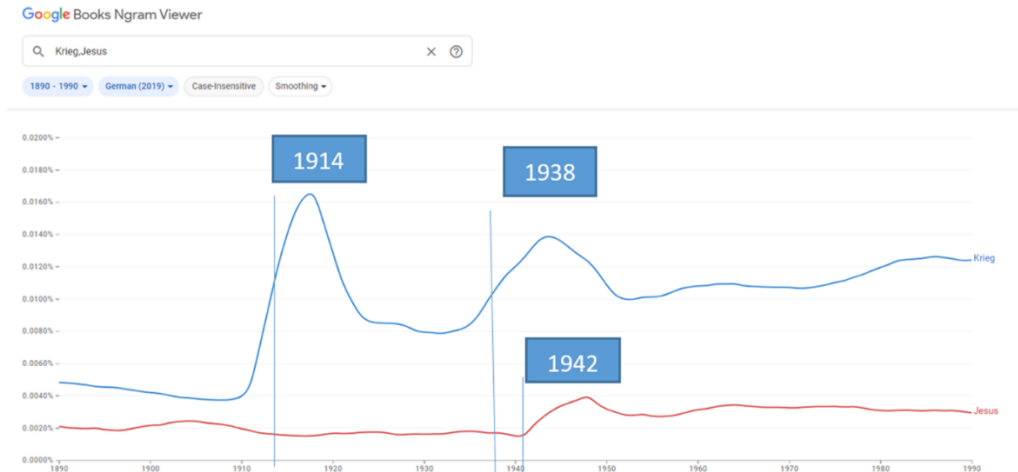
⁶ Kant, Immanuel, Az örök béke, <https://mek.oszk.hu/01300/01325/01325.pdf>, 2022. 11. 19.

⁷ Uo.

⁸ Hamvas Béla, A háború nagysága és az ember kicsinysége, <http://www.tradicio.org/trad99hamvashaboru.htm>, 2022. 11. 19.

használati gyakorisága a világháborúk korában, évekkal a tényleges nagyszabású fegyveres konfliktusok kitörése előtt megnőtt. Az ábrán látható másik tanulság, hogy az imádkozásra utaló „Jesus” szó használata – a német nyelvben – csak az 1942/43-as kudarcok után lett egyre gyakoribb.

1. ábra. „Krieg” szó használati gyakorisága a világháborúk korában

Forrás: saját szerkesztés, Google Ngram viewer

A tünetek észlelése esetén fontos az azonnali beavatkozás sürgetése. A szövelemzés jelzi, hogy a tünetek a véres konfliktus kitörése előtt már jól érzékelhetők. Azaz a közösség előre jelzi a bajt. Éveink vannak arra, hogy változtassunk. Ezeket az éveket nem szabad elfécsérelni.

Ferenc Pápa gyakorlatilag hivatalba lépése óta ennek a képviselője. Rögtön a pontifikátusa elejétől a teremtett világ védelmében és a háború ellen érvelt. Az elsők között volt, akik felhívták a figyelmet arra, hogy a III. Világháború megkezdődött. A gépesített gyilkolásra emlékeztető isonzói, ill. redipugliai emlékműnél világossá tette: „anche oggi possiamo parlare di un terzo conflitto combattuto... a pezzi⁹”. Felhívta egyúttal a figyelmet arra is, hogy a legnagyobb veszélyt a pénzügyi érdekek és az érdektelen tömegek jelentik¹⁰. Jól ragadja meg a pápa: az igazságtalanság legnagyobb veszélye a cinikus gazdasági érdekek érvényesítése – csupán néhány, de befolyásos gazdag esetében –, illetve a céltalan kiábrándultság, a tömegek esetében.

Teljesen egyértelmű, hogy a világ fordulóponthoz ért. Ez a fordulópont nem egy egyszerű narratíva, amit háborús propagandaként lehetne értelmezni. Valójában elértünk a jelenlegi – a teremtett világot eszköznek, nyersanyagnak, gépnek tekintő – társadalmak végső stádiumáig. Vagy az atomháború, vagy a klímaváltozás végezni fog a jelenlegi civilizációnkkal néhány évtizeden belül. Hacsak nem változtatunk. A változtatásnak radikális megfordulásnak kell lennie az értékek, a természet és a teremtett világ felé. Ilyen értéket jelenítenek meg a vallások, a nyugati kultúrában a

⁹ Il Piccolo, napilap, 2014. 09. 14. 1-3.

¹⁰ „affaristi e indifferenti” uo.

kereszténység. Az biztosan nem jó út, ha a tárgyalótermekből eltávolítjuk a több száz éve ott álló keresztet¹¹.

A fordulópont eléréséről már tömegével érkeznek a jelzések. Ezek közül most csak Vladimir Putyin szavait idézzük:

"A Nyugat oszthatlan uralmának történelmi időszaka a világ ügyeiben a végéhez közeledik. Az egypólusú világ kezd a múlté lenni. Történelmi határon állunk. A második világháború vége óta valószínűleg a legveszélyesebb, legkiszámíthatatlanabb és egyben legfontosabb évtized áll előttünk" ... "A Nyugat képtelen egyedül uralkodni az emberiség felett, de kétségbeesetten próbálkozik vele, és a világ népeinek többsége már nem hajlandó ezt eltűrni¹²"

Ezt a konfliktusokkal terhelt állapotot alapvetően a következő tartós társadalmi változások okozták:

- Kiábrándultság az igazság realitásából, módszeresen és hatékonyan alkalmazott dezinformáció
- Az események egy része mögött álló nem nyilvános kapcsolati hálók, és a „méregkeverők¹³” növekvő szerepe
- A teremtett világ helytelen felfogása, ami szerint minden (élő és élettelen) csak dolog, tárgy, nyersanyag – az emberi sötét és vak akarattól függően
- A valóság nem megismerhető, minden hiperreális, szimuláció

Ezek a kijelentések ugyan túlságosan filozofikusnak tűnnek, valójában a hatékony haderő fontos elemzési területeit kell, hogy jelentsék. Ezeknek a módszeres leírása és feltárása közelebb hozhatja az igazságos békét, így érhetnek annyit, mint a vasból és acélból készült védelmi eszközök.

Az imént felvázolt értelmezések kioltják a normákba vetett bizalmat. Megszűntetnek minden biztos pontot, ami mentén az ember válaszolni tudna arra a kérdésre, hogy hogyan, illetve miért „kell” cselekednie. A következő időszak feladata a bizalom globális és haladéktalan visszaállítása az igazságot illetően.

Azaz, világossá kell tenni, hogy van lehetőség a megfordulásra. Világossá kell tenni, hogy a Föld erőforrásai elegendők lehetnek az emberi élet magas szintű fenntartására a jövőben is. El kell ismerni, hogy a 70-es évektől kezdődően kialakított túlnépesedéssel való fenyegetésnek nem volt alapja. Helyette viszont újra az emberi élet méltóságát kell a középpontba helyezni. Elismerni: a jó emberi élet a legnagyobb érték.

4.1. Utópia – „ne ölj”

Talán érdemes felvetnünk: mi lenne, ha tényleg megtartanánk a „Ne ölj” parancsot? Ha az összes eddig megszerzett tudásunkat arra fordítanánk, hogy egyszerűen a szó teljesen konkrét értelmében nem ölnénk embert semmilyen körülmények között sem. Mi lenne, ha a fegyverkezés helyett arra koncentrálnánk a tudomány minden erejét, hogy ne legyen szükség abortuszra, eutanáziára, fegyverrel vívott háborúra? Ha az egyre nagyobb pusztító erő elérése helyett arra irányulna a fejlesztés, hogy hogyan lehet úgy erőt alkalmazni, hogy ne kelljen ölni. (A precíziós fegyverek

¹¹ https://mandiner.hu/cikk/20221104_eltavolittatott_egy_antik_keresztet_a_nemet_kulugyminiszterium, 2022. 11. 19.

¹² https://infostart.hu/kulfold/2022/10/27/vlagyimir-putyin-uj-vilagrend-jon?utm_source=projectagora&utm_medium=contentdiscovery#, 2022. 11. 19.

¹³ Kant, Immanuel, Az örök béke, <https://mek.oszk.hu/01300/01325/01325.pdf>, 2022. 11. 19.

kiterjedt háborúkban – ahogy látjuk – végső soron nem akadályoznak meg semmilyen vérengzést.)

Az elrettentéssel kapcsolatban álló jogos védelem kérdését érdemes lenne a „Ne ölj” parancs fényében úgy értelmezni, hogy a jól bevált fegyverkezésen kívül más megoldást találjunk. Igaz ugyan, hogy ez a történelemben még soha sem sikerült. Persze eddig még nem vált világossá, de könnyen lehet, hogy tényleg „ez a harc lesz a végső”.

Eddig a fegyverkezésben gondolkodtunk. Si vis pacem para bellum (Vergilius). Bízzál Istenben és tartsd szárazon a puskaport (Cromwell). A háború a politika folytatása más eszközökkel (Clausewitz). Mi lehetne hát helyette? Kant a jogot és a nemzetek szövetségét javasolta. Nem lehetne esetleg visszatérni Istenhez és az emberölés általános tilalmának komolyan vételéhez?

Még az is lehet, hogy érdemes lenne felidézni Heidegger 1966-os gondolatait, amelyeknek egyik lehangzatosabb mondata: „Már csak egy Isten menthet meg bennünket¹⁴”. Lehet, hogy igaza van.

Ráadásul árnyalja is a képet a következők szerint:

„Nem tudok segíteni, mivel olyan súlyosak a kérdések, hogy a gondolkodás előbbi feladatának értelme ellen való lenne mintegy nyilvánosan föllépni, prédikálni és morális osztályzatokat osztogatni.

Semmilyen utat nem ismerek a jelenlegi világhelyzet közvetlen megváltoztatására, főltéve, hogy ilyen emberileg egyáltalán lehetséges. Azonban nekem úgy tűnik, hogy a megkísérelt gondolkodás képes lenne a már említett készenléteket fölébreszteni, tisztázni és megszilárdítani.

És ki dönthetné el közülünk, vajon Oroszországban és Kínában nem kelnek-e új életre egy napon valamely "gondolkodás" olyan ősrégi hagyományai, amelyek közrehatnak abban, hogy lehetővé tegyünk az ember szabad viszonyát a technikai világhoz?¹⁵”

Még akár az is előfordulhat, hogy Szun Ce igazságai hoznak el egy békésebb világot? Persze mindez csak az utópia keretei közt értelmezhető. Ezzel együtt azért fontos felismerni: pusztítani felesleges, költséges és haszontalan. Pláne akkor, ha van jobb megoldás.

„Így aki igazán ért a hadviseléshez, úgy töri meg az idegen sereget, hogy nem vív csatát vele; úgy foglalja el az idegen városfalat, hogy nem ostromolja meg; úgy semmisíti meg az idegen fejedelemségeket, hogy nem tart sokáig (a háború). S minthogy a (kölcsonös) sértetlenség által igyekszik győzni az égalattiban, a fegyverek alkalmazása nélkül is biztosítani tudja magának az előnyöket. Ez a csellel való támadás törvénye.

Így a legjobb hadsereg az, amelyik meghiúsítja az ellenség terveit; csak ezután következik az, amelyik szétzúzza az ellenség szövetségeseit, majd utána az, amelyik harcot vív az ellenséges sereggel, s végül az a legrosszabb, amelyik városfalakat kezd ostromolni. Városfalak ostromlásának törvénye, hogy ilyesmit csak akkor csináljunk, ha más lehetőség nincsen.

Ezért száz harcot vívni és százszor győzni nem a legjobb a jók között. Nem is harcolni, mégis alávetni az ellenséges sereget: ez a legjobb a jók között.¹⁶”

¹⁴ http://acta.bibl.u-szeged.hu/11492/1/gondolatjel_1993_1_2_044-059.pdf, 2022. 11. 19.

¹⁵ Uo.

¹⁶ <https://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm>, 2022. 11. 19.

4.2. A vallások szerepe

A jog, erkölcs, vallás normarendek között ismét nagy szerepe lehet a vallásoknak. Részben azért, mert a szemben álló felek gyakran tematizálnak vallási kérdéseket, részben pedig azért, mert Isten nem a halálra, hanem az életre szánta az embert. Ugyan a vallással kapcsolatban gyakran emlegetnek radikalizmust, esetleg hívják fel a figyelmet vallásháborúkra, de valójában a vallás normarendje egy sajátos szabályozó rendszer, amelyik arra a kérdésre tud választ adni, hogy „miért” él az ember¹⁷. A válasz az egyéni és kollektív emberi méltóság alapja, és erre épülhet a józan kiút a jelenlegi, gépiesített konfliktusokból.

Más kérdés, hogy sosem szerencsés, ha a vallás politikai ideológiák eszközévé válik. A mezsgye nagyon keskeny, ezért különösen vigyázni kell az olyan mondatokkal, mint: „a sátáni nyugat ellen vívott szent háború¹⁸”. Más kérdés viszont, hogy meg kell érteni azt is, ha valamely nemzet a honvédő háborút szent küldetésnek tartja, mint ahogyan azt a 2000 augusztus 13-16 között tartott, az Orosz Ortodox Egyház Moszkvai Szinódusán, az egyház szociális tanításában megfogalmazták¹⁹. Nem megkerülhető tehát a vallás mint normarend hozzáférő tanulmányozása és komolyan vétele sem a jövőben.

Összegzés

A világ teljes mértékben megváltozott, a technikai fejlődés elhozta a negatív mindenhatóság korát. Ezzel párhuzamosan azonban elérkeztünk a globális modellezés korába is, ahol a józan ész beláthatja: a globális háború azonos lehet – a közeli jövőben bekövetkező – az emberiség pusztulásával. Jelenleg nincs olyan jogi keret, amelyik ezt meg tudná akadályozni. (ENSZ BT). Úgy tűnik, hogy egy átfogó jogalkotásra nincs is pillanatnyilag lehetőség.

A józan ész elvezethet azonban odáig, hogy az emberi közösség belássa: az emberi életnél nagyobb jó nem létezik a teremtett világban, éppen ezért annak megőrzése „kötelesség”. Ezt a kötelességet teljesíteni kell, áldozatok (lemondás) árán is.

A lemondás árát pedig egyedül Isten fizetheti vissza. Elengedhetetlen a vallások közti párbeszéd további erősítése, amit Ferenc pápa számos fórumon kezdeményezett. Végül is imádkozzunk a békéért, más racionális megoldás pillanatnyilag nehezen elképzelhető.

¹⁷ Birher Nándor, *Ius Fas Mos, the emergence of Norms, Deliberationes*, 2015, 11-21. Birher Nándor, *Az élet és a túlélés erkölcsi-jogi kérdései*, Jel Kiadó, Budapest, 2004.

¹⁸ <https://www.forbes.com/sites/paulcoyer/2015/06/04/putins-holy-war-and-the-disintegration-of-the-russian-world/?sh=35312ec5285b>, 2022. 11. 19.

¹⁹ Birher Nándor, *Tanulmányok a katonai értéktan megalapozásához*, (Az orosz-ortodox egyház szociális tanítása a háborúról), VHF, ZMNE, Veszprém 2008, 169.

Felhasznált irodalom

Anders, Günther (1996): Tézisek az atomkorról, in: Kalmár Zoltán (szerk.), *Német történetfilozófia a rövid 20. században*, Veszprém: Veszprémi Egyetem, 541-542. o.

Birher, Nándor (2004): *Az élet és a túlélés erkölcsi-jogi kérdései*. Budapest: Jel Kiadó.

Birher, Nándor (szerk.) (2008): *Tanulmányok a katonai értéktan megalapozásához*. Veszprém: Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

Birher, Nándor (2015): Ius Fas Mos, the emergence of Norms. *Deliberationes* 8 (3) 11-21. o.

Coyer, Paul (2015): *Putin's Holy War And The Disintegration Of The 'Russian World'* <https://www.forbes.com/sites/paulcoyer/2015/06/04/putins-holy-war-and-the-disintegration-of-the-russian-world/?sh=35312ec5285b>. Letöltve: 2022. 11. 19.

Eltávolított egy antik keresztet a német külügyminisztérium https://mandiner.hu/cikk/20221104_eltavolittatott_egy_antik_keresztet_a_nemet_kulugyminiszterium Letöltve: 2022. 11. 19.

Gócze István (szerk.) (2017): *Az igazságos háború elvétől az igazságos békéig*, Budapest: Ludovika Könyvkiadó

Hamvas, Béla (1943): *A háború nagysága és az ember kicsinysége* <http://www.tradicio.org/trad99hamvashaboru.htm>, Letöltve: 2022. 11. 19.

Heidegger, Martin; Krémer, Sándor (1993): "Már csak egy Isten menthet meg bennünket": SPIEGEL-interjú Martin Heideggerrel 1966. szeptember 23-án. *Gondolat-jel* 1-2. 44-59. o.

Kant, Immanuel: *Az örök béke*. In: Kant-Hegel: A tiszta ész. Válogatott írások. <https://mek.oszk.hu/01300/01325/01325.pdf> Letöltve: 2022. 11. 19.

Lonergan, Bernard (1958): *Insight: A Study of Human Understanding*. New York: Harper & Row.

Szun-ce: *A hadviselés törvényei*. <https://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm>. Letöltve: 2022. 11. 19.

Vlagyimir Putyin: Új Világrend jön. https://infostart.hu/kulfold/2022/10/27/vlagyimir-putyin-uj-vilagrend-jon?utm_source=projectagora&utm_medium=contentdiscovery# Letöltve: 2022. 11. 19.

FROM THE WAR FOR SURVIVAL TO THE APOCALYPSE: NORMS DISSOLVING IN NARRATIVES

NÁNDOR BIRHER

It is now widely accepted that the concept of the end of history is has become obsolete. One of the most cited concepts worldwide, namely Fukuyama's theory of the end of history and the last man, has gradually turned out not only to be untrue, but also to have been consciously intended as a discourse influenced by ideologies.

History is not over, wars cannot be avoided by some kind of global, superior humanity beyond ideologies. On the other hand, it is also a newly emerging fact that the Third World War, or more sophisticatedly, the Global War, is fought no longer for life (less elegantly, for living space), because this war will most certainly destroy life as we know it today.

Humanity has achieved what previously seemed impossible: the ability to completely destroy its entire world, i.e. we became omnipotent, but unfortunately only in the sense of destruction. This critical situation can only be changed in one way: we need humility (and insight) to fully understand our negative omnipotence and must not take advantage of it.

Keywords: war, just peace, the end of history, the role of churches, new ways of governance, international organisations